

Verslag Bijeenkomst Regionale Energiestrategie U16 - donderdag 6 februari 2020

Kansrijke opties voor 'zon en wind' in de U16

In de **RESU16** werken 16 gemeenten, 4 waterschappen en de provincie Utrecht samen aan een regionale energiestrategie die eind 2020 gereed moet zijn. Hoe kan 1-3,6 TWh aan duurzame energie worden gerealiseerd in 2030? Met wind? Met zon? Waar komen de molens en panelen dan? In clusters, in lijnen langs wegen en kanalen, in de veenweides of op de Utrechtse Heuvelrug? En hoe staan we ervoor in 2040 en 2050? Een eerste schets van mogelijkheden, de ontwerp-RES (Regionale Energie Strategie), zal in juni gereed zijn. Via een reeks bijeenkomsten consulteert de RESU16 alle belanghebbenden.

Welke gebiedskenmerken zijn van belang bij de plaatsing van windmolens of zonnepanelen in de regio U16? Wat zijn duidelijk de kansrijke opties voor 'wind' en 'zon'? En welke informatie is nog nodig om goede keuzes te maken? Die drie vragen legden Utrechtse RES-bestuurders voor aan betrokkenen op een bijeenkomst op donderdag 9 februari.

"We gaan een verdiepingsslag maken", zo formuleert Hilde de Groot het doel van de bijeenkomst op 9 februari met belanghebbenden: milieuorganisaties, natuurbeheerders, energiebedrijven, bestuurders, grondeigenaren, energiecoöperaties, netbeheerders, windmolenfabrikanten, energieadviseurs en wetenschappers. De Groot, wethouder duurzaamheid in Houten, is het 'bestuurlijk gezicht' van de Regionale Energie Strategie van de U16-regio en leidt de ochtend in met een korte introductie. De vijftig deelnemers gaan al snel in groepen uiteen om zich te verdiepen in een deelgebied en vooral te discussiëren over de beste kansen en opties voor duurzame energie waarbij de nadruk ditmaal vooral op zon ligt.

Het leverde aan het eind van de ochtend, aldus De Groot: "een rijkdom aan kennis op die zijn weg vindt naar de concept-RES". Deze concept-strategie zal in juni gereed zijn en een tussenstand bieden in de 'plussen en minnen' voor duurzame energie in de U16-regio. De Groot belooft ook een aantal lobbypunten voor 'Den Haag' mee te nemen in deze schets. Een rondje langs de tafelgesprekken toont namelijk aan dat juist enkele breed gedragen ideeën zoals 'alle daken benutten' en 'zon en wind langs (spoor)wegen' worden bemoeilijkt door bestaande regelgeving, subsidies of om andere organisatorische redenen.

Goede burens blijven Zon langs wegen is voor de hand liggend, maar zon op agrarisch dak kan ook op veel instemmend knikken rekenen aan de gesprekstafel Kromme Rijnvallei. "De vraag naar daken is groot", weet Henk Muis van Eigenwijkse Energiecoöperatie. En zon in plaats van asbest is qua milieu natuurlijk twee vliegen in een klap. De praktijk blijkt echter weerbarstig. "Het rendement is momenteel te klein en daarom het risico te groot", vertelt Coen Overvest van LTO-Noord. "Je kunt een staldak ook prima leasen", oppert Muis. "Een boer wil liever zelf investeren", aldus Overvest. "Je wil vrij kunnen blijven beslissen over je stal." Zonneweiden dan?", oppert gespreksleider Duco van Dijk. LTO-Noord blijkt geen voorstander. Overvest: "Wij zijn er voor de boeren. Er is al tekort aan grond, de druk neemt zo alleen maar toe." "Maar je kunt het toch gewoon zien als een gewas? Je oogst zon", werpt Muis tegen. "En er is veel geleerd van windprojecten in agrarisch gebied", vertelt Anne Schipper van Pure Energie. Ook bij zonneweiden is het nieuwe beleid om altijd burens te betrekken om te voorkomen dat die ene boer alle financiële voordelen binnenhaalt en er scheve verhoudingen ontstaan. Schipper: "Net als bij wind wil je naar een situatie waar mensen goede burens blijven."

De vijf besproken deelgebieden met hun kansen voor zon (en wind):

#1. De Kromme Rijn-vallei

Relevante gebiedskenmerken: de meanderende Kromme Rijn, het Amsterdam-Rijnkanaal, open agrarisch gebied

'Zon op dak' is cruciaal voor het draagvlak, dus stimuleren. Maar met zonnepanelen op daken is niet genoeg elektriciteit op te wekken om de opgave voor het gebied te realiseren. Kansrijk zijn zonnepanelenstroken langs het kanaal en wegen. Zonneweiden zijn een optie in agrarisch gebied en kleinschalig kan zon mooi worden 'verstopt' in boomgaarden.

Algemene tip: Maak niet dezelfde fouten als eerder met windenergie en betrek agrariërs en andere bewoners (tijdig) bij de grotere ruimtelijke keuzes, ook via participatie.

#2. Noordrand, Strategische Waterlinie en noordelijke heuvelrug

Relevante gebiedskenmerken: De Nieuwe Hollandse waterlinie, de bosrijke Utrechtse Heuvelrug, het slagenlandschap van de polders, veel spoor- en snelwegen

Stimuleer zon-op-dak, maar er is een en-en-beleid nodig om de opgave te realiseren. Benut vooral 'restruimtes' zoals bermten langs snel- en spoorwegen en knooppunt Rijnsweerd. Denk ook aan zon boven bestaande verhardingen zoals fietspaden, parkeerplaatsen, bedrijventerreinen en geluidschermen. En let op schaalgrootte: kleinschalig in kwetsbare en kleinschalige gebieden, ruimte voor grootschalig zon is vooral te realiseren in combinatie met andere opgaven in dit gebied zoals bodemdaling, landbouwtransitie, windenergie.

Algemene tip: De helft van het energieverbruik in de regio komt voort uit mobiliteit, sluit daarbij aan.

#3. Corridor ontwikkeling snelle vecht, tussen Utrecht en A'dam, Stichtse Vecht en Ronde Venen

Relevante gebiedskenmerken: landelijk gebied, veel water, A2, goed woonklimaat, hoogspanningsinfrastructuur, defensie radarsystemen
Locaties langs A2-corridor en het Amsterdam-Rijnkanaal zijn kansrijk. Wel belangrijk om uitsparingen open te houden om te voorkomen dat één groot lint ontstaat van zon en wind langs deze (water)wegen. Zonnevelden zijn het meest kansrijk in de nabijheid van reeds bestaande bebouwing zoals industrie (sterke

Bottom-up? Een veelgehoorde opmerking deze ochtend: in Soest, in De Bilt, in Zeist, zijn er al veel burgerinitiatieven voor zon. Hoe combineert dat met de huidige U16-procedure waar deze bijeenkomst onderdeel van is? "De snelheid waarmee gemeenten aan de slag gaan of zijn gegaan, verschilt sterk", reageert Lenny Putman, Programmamanager Regionale Energiestrategie U16. "Maar alle gemeentelijke plannen worden onderdeel van de concept RES van de U16. Koplopers kunnen dus richting geven en de RES zal achterblijvers stimuleren om aan de slag te gaan."

Denkrichtingen wind Tijdens de voorgaande RES-bijeenkomst op 17 januari zijn tien denkrichtingen gepresenteerd voor windenergie in de U16-regio. Projectleider elektriciteit Duco van Dijk toonde ditmaal verder uitgewerkte kaarten van denkrichtingen als 'wegwind' (windmolens langs wegen) en 'waterwind' (molens langs rivieren en kanalen). Deze kaarten tonen mogelijke locaties en aantallen windmolens, nu ook rekening houdend met de concept Provinciale Omgevingsvisie (POVI). Rustgebieden en Natura2000-gebieden zijn hierin uitgesloten, onder voorwaarden zijn windmolens mogelijk in stilte-, weidevogel- en Natuurwerk Nederland-gebieden. Aan 'wegwind' is bijvoorbeeld technisch gezien 0,9-1,53 TWh te realiseren in gebieden zonder voorwaarden, langs water 1,02-2,58 TWh. Restricties voor bijvoorbeeld cultureel erfgoed zijn hierbij nog niet meegenomen. Voor meer informatie of vragen over deze projecties kunt u terecht bij Duco van Dijk.

voorkeur) en woonwijken om de openheid in het landelijke landschap te behouden. Zoek hierbij naar koppelmogelijkheden met biodiversiteit en bottom-up-benaderingen.

Algemene tip: Zon- en windenergie op dezelfde locatie combineren is technisch gezien het meest gunstig, maar sta erbij stil dat het qua draagvlak juist lastiger is.

#4. Woerd en Waard, Vijfherenlanden

Relevante gebiedskenmerken: veenweiden, open landschap, kleine (historische) kernen, bodemdaling, Natura2000-gebieden

Panelen in een zonneweide zijn tot drie meter hoog, daar kijk je niet overheen in een veenweidenlandschap. Dilemma is dat grootschalige projecten het landschap meer verstoren maar kleinschalige aanpak minder rendabel is. Om draagvlak te creëren snel kleinere proefprojecten starten voor 'gewenning'. Kansen liggen vooral in het koppelen van zonne-energie en andere belangrijke opgaven voor veenweiden: het tegengaan van bodemdaling, maar ook bestrijding van droogte. Zoveel mogelijk aansluiting zoeken bij bestaande energie-infrastructuur.

Algemene tip: De provincie organiseerde een ontwerpcompetitie voor grootschalige energielandschappen: Grote Vriendelijke Reus. Laat je inspireren.

#5. De centrale as, Vianen, IJsselstein, Nieuwegein, A12, Utrecht

Relevante gebiedskenmerken: dichtbevolkt stedelijk gebied, schaarse ruimte, A12, veengebied (noordelijk deel), woningbouw

In stedelijke omgevingen wordt veel gerenoveerd, ook in verband met de energietransitie. Zorg daarbij voor zoveel mogelijk zon op dak en gevels. Stimuleer ook zon op bedrijfsdaken, liefst in samenwerking met burgers. Benut restgebieden bij industrie- en bedrijventerreinen en koppel kansen bijvoorbeeld vervuild oppervlaktewater en zonnepanelen. Focus op de positieve kanten van energietransitie en compensatie zoals een verbeterde luchtkwaliteit, gezondheid, ruimte voor een extra fietsbrug of speeltuin, en meer sociale cohesie. Stimuleer burgerparticipatie en collectieve, creatieve en innovatieve oplossingen; de bevolking is relatief hoogopgeleid en welwillend.

Algemene tip: Ontzorgen en win-winsituaties creëren zijn erg belangrijk om burgers en ondernemers 'mee te krijgen'.

Richtlijnen in 'zon'

Natuur- en milieufederaties en Natuurmonumenten stelden de **zonneladder** op: een voorkeursvolgorde voor de locatie van zonnepanelen. Daken en gevels van gebouwen staan bovenaan deze ladder, gevolgd door onbenutte terreinen in gebouwd gebied. Kan de opgave daarmee niet (volledig) worden gerealiseerd dan gaat de voorkeur in landelijke gebieden uit naar gronden met een andere primaire functie dan landbouw of natuur, denk aan waterzuiveringsinstallaties, vuilnisbelten, binnenwateren of bermen van spoor- en autowegen.

Holland Solar, de branchevereniging van de Nederlandse zonne-energiesector, hanteert een **gedragscode voor grootschalige zonneparken** op land uitgaande van drie principes: samenspraak met de omgeving, meerwaarde voor het gebied en tijdelijkheid.

Onderzoek/lobbypunten

- Grond langs (spoor- en water)wegen is veelal eigendom van **Rijkswaterstaat en ProRail**. Kan de regio rekenen op een proactieve houding en verantwoordelijkheidsbesef van deze partners?
- Zijn **zonnevelden en biodiversiteit** te combineren? Hoe kunnen zonneweiden een toevoeging zijn aan de natuur en voor recreatie? Bestaan daar handvatten of een leidraad voor? Is er onderzocht wat het effect is op weidevogels?
- De SDE-subsidiepot gaat nu vooral naar grote zonneweiden omdat ze rendabeler zijn dan zon-op-dak. In het nieuwe stimuleringsprogramma SDE⁺⁺ moet deze '**perverse prikkel**' verdwijnen. Pakt dat inderdaad zo uit?
- Technisch gezien zijn **zon en wind een ideale combinatie**. Maar hoe combineer je in praktijk windmolens en zonnepanelen optimaal? Zijn er voorbeeldprojecten?
- De logistieke 'dozen' langs de snelweg lijken ideale locaties voor grootschalig zon-op-dak, maar worden weinig benut. Is het juridisch mogelijk of mogelijk te maken voor gemeenten om dit **af te dwingen**?
- Het ontbreken van **infrastructuur**, maar ook 'ouderwetse' regelingen rondom energie-infrastructuur, staat zonne-initiatieven nog vaak in de weg. Hoe kan dit beter (geregeld)?
- Er is nog weinig ervaring met **windmolens in het bos**. Wat kan wel, wat kan niet? Kun je het combineren met de aanleg van nieuw (loof)bos? Of een fietspadnetwerk?

Praktische dilemma's Een achttal mensen buigt zich over de tablet van Els Otterman (Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden). De groep bestudeert deelgebied 'Noordrand, Strategische Waterlinie en noordelijke Utrechtse Heuvelrug' op Google maps. "Een heel gemengd gebied", is de eensluidende conclusie. "Veel groen direct bereikbaar vanuit de stad", stelt Anthony Tom (Mooi Sticht), "En niet alleen voor inwoners van Utrecht", benadrukt Josja Veraart (Natuur en Milieufederatie Utrecht). "Voor inwoners van Zuid-Holland is dit ook het dichtstbijzijnde bos." Daarnaast omvat het deelgebied ook veel spoorwegen, buitenplaatsen, een deel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en uniek slagenlandschap. Allemaal elementen van belang bij het denktraject over waar zonne-energie in dit gebied een plek kan krijgen. Daken in industriegebieden en op boerderijen, natuurlijk! Net als stroken langs de snelwegen. Maar al snel ontspint zich een discussie over praktische dilemma's en 'perverse prikkels'. Zo zijn bedrijven niet verplicht daken te bouwen die het gewicht van zonnepanelen kunnen dragen. Is grond met agrarische of natuurbestemming goedkoper dan grond langs wegen en steden. Zon-op-grond is zo al snel financieel aantrekkelijker dan zon-op-dak. En lijkt Rijkswaterstaat niet te staan trappelen om bermen te voorzien van zonnepanelen, is de indruk. Aan deze tafel overigens geen gebrek aan inzet of creativiteit: waarom geen zonnefly-over, verrijdbare zonnepanelen bij wisselteelt, recreatiemolens en kun je die McDonaldszuilen niet combineren met wind?